

РЕЦЕНЗИЯ

**На дисертационен труд на тема:
ОПТИМИЗИРАНЕ НА ЗДРАВНИТЕ ГРИЖИ И ДЕЙНОСТИ ПРИ
КОРОНАРНО-СЪДОВИ ПРОЦЕДУРИ**

**на докторант: Иринка Атанасова Христова,
асистент специалност „Медицинска сестра“ - , Катедра „Здравни грижи“
Русенски университет „Ангел Кънчев” – Русе**

**За присъждане на образователна и научна степен Доктор
в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт;
Професионално направление: 7.4 Обществено здраве;
Научна специалност: Управление на здравните грижи**

Рецензент: доц. Иваничка Атанасова Сербезова, дп - катедра Здравни грижи
на Факултет Обществено здраве и здравни грижи
при Русенски университет „Ангел Кънчев“ – гр. Русе

***1. Професионална биография, кариерно развитие и обвързаност с темата
на дисертационното изследване***

Асистент Иринка Атанасова Христова е завършила базово образование в Медицински колеж – Русе, част от структурата на Висш Медицински институт – Плевен, специалност Медицинска сестра през 2000 г. Придобива ОКС Бакалавър по специалност Социални дейности във Великотърновски Университет „Св. Св. Кирил и Методий”. През 2009 г. завършва Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” - Варна и става Магистър по Управление на здравните грижи.

Професионалното си развитие ас. Христова започва през 2001 г., като медицинска сестра в Отделение за интензивно лечение на заболявания с терапевтична насоченост към МБАЛ Русе АД . От 2008 г. в продължение на 6 години работи в Ангиографска лаборатория на СБАЛК „Медика Кор” ЕАД Русе.

През учебната 2013/2014 г. е хоноруван преподавател в Русенски университет „Ангел Кънчев“, факултет Обществено здраве и здравни грижи, катедра Здравни грижи. От м. септември 2014 г., след спечелен конкурс, заема академична длъжност асистент в същата катедра. От назначаването ѝ до момента провежда Клинични практики и Практически упражнения по Философия и въведение в сестринските грижи и Специални сестрински грижи на специалност Медицинска сестра в различните клинични бази в гр. Русе. Придобитите компетентности от образованието и от пряката работа, като медицинска сестра, успешно прилага в преподавателската си дейност.

Съдейства активно в административната и организационна дейност на катедра Здравни грижи. Участва в Школа „Млад преподавател“ и в много обучителни семинари на РУ „Ангел Кънчев“ и МУ Варна. Асистент Христова е член на БАПЗГ и СУБ. Всичко това показва потенциал за научно развитие и отношение към академична изследователска работа в областта на здравните грижи.

Считам, че е налице пълна обвързаност на дисертационната проблематика с професионалното и академично развитие на докторантката.

2. Административна обезпеченост на процедурата за защита на дисертационния труд

Асистент Иринка Атанасова Христова е зачислена в докторантура за самостоятелна подготовка към катедра Здравни грижи на Медицински университет – Варна, съгласно заповед на Ректора на МУ – Варна. На основание на чл. 32, ал. 1, т. 4 от Закона за висшето образование, чл. 26 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в република България и с Процедурни правила за обучение и придобиване на

Катедра Здравни грижи на ФОЗ при МУ – Варна, успешно положен докторантски минимум и съобразно готовността за публична защита Иринка Атанасова Христова е отчислена с право на защита със Заповед № Р-109-268/25.05.2018 г. на Ректора на МУ Варна. Наличните административни документи, както и пакета документи, представени от кандидатката, доказват процесуалната валидност на процедурата в съответствие със ЗРАСБ.

Представеният списък от публикации, свързани с дисертацията, са четири. В две от тях Иринка Христова е самостоятелен автор, а в останалите две е водещ автор. Едната от публикациите е в списание Здравни грижи, друга е на английски език в чужбина. Публикациите са представени в пълен текст към документите за защитата. Същите адекватно отразяват постановки от дисертационното изследване.

Авторефератът в обем от 54 страници е добре структурирано, синтезирано изложение на дисертационния труд и съдържа всички задължителни реквизити за автореферат на дисертация. Компетентно и професионално са подбрани най-съществените части от съдържанието на дисертацията, така че авторефератът дава пълна представа за концепцията, методологията, структурата и резултатите на дисертационното изследване.

Авторефератът, професионалната биография и списъкът на статиите, отразяващи дисертационното изследване, са в срок публикувани в специализирания сайт на МУ – Варна, в съответствие със ЗРАСБ и с Процедурни правила за обучение и придобиване на ОНС „Доктор” и НС „Доктор на науките” в МУ – Варна.

3. Характеристика на дисертационното изследване

3.1 Актуалност на дисертационното изследване

Нарастващата диагностична и терапевтична стойност на инвазивните процедури при пациенти със ССЗ създава предизвикателства за образованието

специализирана област. С течение на времето инвазивните коронарни процедури се увеличават по брой и сложност. Тази тенденция се превръща в повишена нужда от икономически и човешки ресурси, сред които най-засегнат е сестринският персонал. В нашата страна лекарите, работещи в инвазивните лаборатории са с придобита специалност и професионална квалификация Инвазивна кардиология съгласно Наредба 34 (НАРЕДБА № 34 от 29.12.2006 г.), а в същата наредба не е предвидена професионална квалификация за медицински сестри. Те придобиват нужните практически умения и компетенции след, като започнат трудовата си дейност в направление. Критичното естество на работата изисква единодушно споделяне на отговорност за качеството на грижите и безопасността на пациентите, както на лекари, така и на медицински сестри.

Нарастването на обема знания и умения за овладяването на една професия в съвременния свят изисква разработването, апробирането и прилагането не само на традиционни, но и иновативни, интердисциплинарни методи и похвати. Именно актуалността на разглежданата тема, много добре обоснована от авторката в литературния обзор, отчитането на противоречията и недостатъчната научна разработка на проблема у нас е причина за определяне на темата на предложения за рецензиране дисертационен труд. Защото е безспорно, че един сериозен проблем като участието на медицинската сестра в инвазивната диагностика и терапия, в който се реализира едно професионално взаимодействие и дава възможност на сестрите да възприемат, анализират и прилагат наученото, заслужава детайлното му изследване. Избраната тема е актуална и за формирането на съвременен профил на специалност от регулирана професия „Медицинска сестра”.

3.2 Познаване на проблематиката от докторантката

В трудовия стаж на медицинската сестра Ирина Христова е отбелязано, че в продължение на много години работи в Интензивно терапевтично отделение и Отделение по инвазивна кардиология. Натрупаният опит в този период

при участието си в проекти, както и при изследователската си работа по дисертацията. Актуалността на разглежданата тема, отчитането на оскъдната научна разработка по проблема у нас, от гледна точка на специализираната сестринска здравна грижа, е причина за определяне на темата на дисертационния труд.

3.3 Наличие на изследователски проблем (дисертабилност)

Проблемът за специализирана сестринска грижа при извършване на инвазивни диагностични и терапевтични процедури при сърдечно-съдови заболявания е породен от факта, че тези групи заболявания се разрастват в световен мащаб. Все по-осезателно се обръща внимание на факта, че според данни на Националния център по общественото здраве и анализи, страната ни е първа в Европа по смъртност от ССЗ. Съвсем обосновано за кратък период от време отделенията за инвазивна сърдечно-съдова диагностика са се увеличили многократно, което налага пренасочване на медицински екипи за работа в катетеризационни лаборатории от кардиологични структури за неинвазивна диагностика и терапия. Бързите темпове на разрастване на високотехнологичните клиники за инвазивна кардиология в практиката изискват адекватен отговор от университетите за подготовка на медицински кадри. Това поражда необходимостта от нов, иновативен подход за решаване на актуалните проблеми. Подходящо решение може да бъде предложената авторска концепция за прилагане на Комплексна програма за оптимизиране на здравните грижи и дейности при коронарно-съдови процедури (ОЗГДСКП).

Проблемът за ролята и мястото на медицинската сестра в инвазивната кардиология се разработва доста в последните години, но не са познати подобни изследвания с аналогичен фокус и модел на концептуализиране. Същевременно добре познати са редица сходни, при това успешни изследователски опити и постижения от прилагането на грижата за пациенти преди, по време и след инвазивни сърдечно-съдови процедури в други, сродни

Понятийно изчистената формулировка на темата е коректно третирана и в съдържанието на труда, за което добър пример са формулираните и изследователски защитени цел, подцел, задачи, работни хипотези, методика и организация на проучването, обекти, обем (обхванати са 200 проучени респонденти, групирани в 3 групи – пациенти, медицински сестри и експерти). Прецизно са определени техническите и логически единици на наблюдението. Описани са критериите за включване в проучването и неговите етапи. Всичко това ми дава основание убедено да приема, че избраната тема и подходът за нейното проблематизиране в изследователска задача са реалистични, адекватни, измерими и постижими.

3.4. Структура на дисертационния труд

Съдържанието е структурирано в пет глави със съответните изводи след всяка глава, като заключението, заедно с общите изводи и препоръки, е структурирано в отделна глава. Контурите на методологическата рамка са заложили във втора глава, а трите глави съдържателно и доказателствено изпълват методологическата рамка.

Общият обем на дисертацията е 116 стандартни страници. Главите като обем и съдържание в тях са добре разпределени: първа глава – 35 страници; втора глава - 17 страници; трета глава – 18, четвърта глава – 35 страници и в пета глава изводи, препоръки и приноси – 4 страници. Има логическа обвързаност между всички глави, така че цялостното изследване следва една добра методология. Съдържанието на всяка глава е придружено с необходимия доказателствен материал. Приложенията са в обем от 40 страници.

3.5. Съдържание на дисертационния труд

Докато методологическата рамка структурира дисертационния труд, то съдържанието е подчинено на изследователската теза.

Дисертационният труд е в обем от 116 стандартни страници, включващи 5

източници, от които 36 на кирилица, 130 на латиница. Литературната справка е съвременна, тъй като 89 от източниците са след 2010 година. Съкращенията са дадени в самото начало на дисертацията, което улеснява четенето.

Литературен обзор

Литературният обзор е разработен в обем от 35 страници, структуриран в първа глава. В обзора са детайлно проследени няколко основни рубрики. Разгледано е възникването и развитието на инвазивната диагностика и интервенция при сърдечно-съдови заболявания – исторически преглед на практиките в САЩ, някои европейски страни и в България. Подробно и аналитично е представена епидемиологията на сърдечно-съдовите заболявания в САЩ, Европа, Австралия, Нова Зеландия и България и е направен изводът, че в България не е добре позиционирана ролята и мястото на медицинската сестра в инвазивната кардиология. Обсъдено е обучението на медицински сестри в САЩ, Германия и България в контекста на Европейска програма за продължаващо обучение на медицински сестри в лаборатория за сърдечна катетеризация. Въз основа на литературния обзор е обосновано, че обучените медицински сестри гарантират качеството на здравните грижи при подготовката, извършването на диагностична сърдечна катетеризация и намаляване на следпроцедурни усложнения при пациентите. Този подход осигурява повишаване удовлетвореността на пациентите.

За разработването на литературния обзор авторката се опира на достатъчно източници, които умело анализира и показва задълбочено познаване на мнение на други автори по разработвания от нея проблем. Структурата на литературния обзор и стилово оформление водят до извода, че асистент Иринка Христова умее да борава с литературни източници и да изразява собствено мнение по темата на дисертацията.

Методика и организация на проучването

На базата на обстойно разработения литературен обзор и направените изводи успешно са изведени целта, задачите, обекта на изследването, предмета. Конкретизирани са техническите и логически единици на изследването. Описани са общите и специфични характеристики на признаците за наблюдение. Определен е обема на проучването – общо 200 човека и къде ще се извърши. Представена е методологията с етапите на извършване на изследването, както и методите за събиране на информацията и обработката ѝ. Всичко това е описано изключително прецизно. Въз основа на направения анализ са формулирани и работните хипотези.

Резултати

Трета глава и четвърта глава са посветени на извършеното собствено проучване. Представена е авторска концепция за прилагане на Комплексна програма за оптимизиране на здравните грижи и дейности при коронарно-съдови процедури. Тя се прилага в две насоки: *Повишаване уменията и компетенциите на медицинските сестри* и *Повишаване информираността и удовлетвореността, намаляване на стреса и тревожността на пациенти, хоспитализирани в отделения по инвазивна кардиология*. Създаден и апробиран в практиката е Алгоритъм за клинично приложение на Комплексна програма за ОЗГДКСП, ориентиран към повишаване компетенциите на медицинските сестри и информираността на хоспитализирани пациенти в отделения по инвазивна кардиология. Извършен е обстоен анализ на мнението на експерти, относно предлаганата Комплексна програма за ОЗГДКСП, като е отчетено положителното становище на значителна част от тях. В четвърта глава, подложено на подробен анализ и взето под внимание е и мнението на експерти и специалисти, относно повишаване уменията и компетенциите на медицинските сестри чрез прилагане на Комплексната програма и за повишаване информираността и удовлетвореността, намаляване на стреса и тревожността на пациентите чрез прилагане на Комплексната програма. Добър е замисълът на изследването във всички негови части. Инструментариумът на

педагогическо наблюдение. Тематично тестовите са насочени към изследваните групи, тъй като тяхното проследяване е заложено в хипотезите. Тестовите са поместени в приложенията. Изключително компетентно и прецизно са описани и анализирани резултатите от тестовото анкетиране. Съмсем логично, в резултат на обстойния анализ, са направени обобщенията в четвърта глава е доказано, че проведеното обучение на медицински сестри е ефективно и участниците са придобили необходимите базови знания, умения и компетенции, отчетени в тестовия и практически контрол. Скалата за болнична тревожност HADS-A регистрира намаляване тревожността на пациентите чрез прилагане на Комплексната програма за ОЗГДКСП. В резултат на приложената Комплексна програма за ОЗГДКСП е установена статистически значима положителна промяна на основните модифицируеми рискови фактори за ССЗ (физическа активност, здравословна диета и тютюнопушене), както и подобряване самоконтрола и мотивацията на пациентите за спазване на здравословен стил на живот. Информираността и удовлетвореността на пациентите, участници в Комплексна програма за ОЗГДКСП, са статистически значимо повишени в края на експеримента. Категорично е отхвърлена възможността необучена медицинска сестра да асистира при инвазивна процедура, както и че финансовите разходи се повишават при необучени сестри, според почти всички експерти (97%). Експертите високо оценяват предложението курс за СДО, като част от Комплексната програма за ОЗГДКСП, и са на мнение, че ще предостави необходимите знания, умения и компетенции за работа в ангиографска лаборатория.

Изводите и заключенията към цялата дисертация, както и препоръките към отговорните институции са написани с висока компетентност, синтезираност. Написаното в тази част на дисертацията от стр. 112 до стр. 116 представлява теоретично обобщение на методология, дизайнерско решение, процесуалност и резултати в подкрепа на хипотезите на дисертационното изследване и нейните приноси.

Резултатите от научното проучване, формулираните изводи и препоръки очертават приноси с теоретичен и практико-приложен характер. Справката за приносите, представена в дисертационния труд, показва обективно реалните достижения на автора. От представените от авторката приноси възприемам следните:

Приноси с теоретичен характер:

- Направено е широко по обхват, целенасочено и задълбочено проучване на литературни източници от Европа, САЩ и Австралия за мястото, ролята и участието на медицинската сестра при инвазивните сърдечно-съдови процедури.
- Създадена е Комплексна програма за ОЗГДКСП за осъществяването на която е собствено разработен инструментариум (Информирано съгласие за участие в Комплексната програма; Анкетна карта за информираност на пациента; Анкетна карта за удовлетвореност на пациента от приложените краткосрочни и дългосрочни здравни грижи; Мултимедийна информационна презентация; Пациентска информационна брошура „Препоръки за начин на живот след коронарна процедура”; Програма за курс за СДО на тема „Сестрински дейности и грижи в инвазивната кардиология”; Дидактически тест с еталон; Протоколи за оценка на умения; Анкетна карта за медицински сестри, участници в курс за СДО, като част от Комплексната програма; Анкетна карта за експертна оценка). Програмата е с възможност за прилагане в отделения/клиники за инвазивна сърдечно-съдова диагностика и лечение и е проучено мнението на експерти, по отношение на ефектите от прилагането.
- Разработена е програма за СДО на тема „Сестрински дейности и грижи в инвазивната кардиология“, апробирана чрез проведения експеримент.

- Разработен е Алгоритъм за медицински сестри за клинично приложение на Комплексна програма за ОЗГДКСП.

Приноси с практико - приложен характер:

- Апробирана е Комплексната програма за ОЗГДКСП, която може да послужи при организиране на работата в специализирани отделения/клиники за инвазивна сърдечно-съдова диагностика и лечение.
- Разработен и приложен е Алгоритъм за медицински сестри за клинично приложение на Комплексна програма за ОЗГДКСП, който стандартизира дейностите на медицинската сестра, гарантира качеството и индивидуалния подход при полагане на здравни грижи.
- Разработена е и приложена в проведения експеримент пациентска информационна брошура „Препоръки за начин на живот след коронарна процедура“.
- В учебния план на специалност „Медицинска сестра“ в Русенски университет „Ангел Кънчев“ е внедрена избираема учебна дисциплина „Сестрински дейности и грижи в инвазивната кардиология“.

5. Препоръки и въпроси

- Да продължи изследванията си в областта на методите за повишаване ефективността на обучението на медицински сестри;
- Да разшири полето на публикационната си активност и в международни списания и сборници.

Нямам въпроси към докторантката.

6. Лични впечатления

Познавам Иринка Христова от последните четири години, като асистент в Русенски университет «Ангел Кънчев». По време на съвместната ни работа тя винаги е показвала предприемчивост, добри педагогически качества, сериозни медицински познания, добри комуникативни умения. Участва активно в изграждането на материално-техническата база на катедра Здравни грижи на РУ «А. Кънчев» и във воденето на учебни занятия в бакалавърския курс на медицински сестри, както и в курсове за следдипломно обучение. Изключително позитивна, етична и отзивчива към колегите си и към преподавателите от други университети. Иринка Христова е колега, на който могат да се възлагат сериозни задачи и да се разчита на тяхното качествено реализиране.

7. Заключение:

Като давам много добра оценка на извършената значителна по обем изследователска работа и постигнатите резултати, предлагам убедено на уважаемото жури да се присъди образователната и научна степен „Доктор“ в научна специалност: Управление на здравните грижи на Иринка Атанасова Христова.

01.07.2018 г.

Рецензент:

доц. Иваничка Сербезова, дп